

N:o 66.

Ank. till Riksd. kansli den 23 april 1901, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till förhöjda understöd åt landtbruksskolorna i Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län.

(I. A.)

Under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för den 15 mars 1901 har Kongl. Maj:t i en till Riksdagen samma dag aflåten, till statsutskottet remitterad proposition (n:o 67) föreslagit Riksdagen att, för höjning från 4,000 kronor till 6,000 kronor af det till en hvar af de inom Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län inrättade tre landtbruksskolor utgående understöd af statsmedel, å extra stat för år 1902 anvisa ett anslag af 6,000 kronor.

Till berörda statsrådsprotokoll har departementschefen anfört följande.

Af det under riksstatsens nionde hufvudtitel uppförda ordinarie anslag å 190,400 kronor till undervisningsanstalter för jordbruk och landtmannanärningar utginge, bland annat, understöd till de för den lägre landtbruksundervisningen inom landet inrättade anstalter, nemligen landtbruksskolor och landtmannaskolor.

Dessa båda olika slag af skolor hade hvar sin särskilda uppgift att fylla. Under det nemligen de med statsmedel understödda landtbruksskolorna, enligt det af Kongl. Maj:t den 9 juni 1893 för dessa skolor

fastställda, förnyade reglemente, hade till ändamål att meddela öfning och färdighet i landtmannaarbetens utförande, ordnande och ledning samt att bibringa undervisning i grunderna för landthushållningens utförande och afsåge utbildandet förnämligast af arbetsförmän, såsom rättare och befallningsmän vid landtegendomar, för hvilkas skötande ett i landtbruksgöröms anordnande och öfvervakande kunnigt biträde vore af nöden, vore landtmannaskolornas hufvudsakliga uppgift att befrämja elevernas teoretiska utbildning.

Undervisningskurserna vid landtbruksskolorna vore tvååriga, och vid hvarje skola borde finnas platser för tolf frilärlingar. Vid landtmannaskolorna omfattade hvarje kurs minst 20 veckor.

Statens bidrag till landtbruksskolorna utginge enligt beslut vid 1856—1858 årens riksdag med 4,000 kronor för hvarje skola. I län, der flera sådana skolor funnes, utginge dock understöd till nämnda belopp för allenast en skola, men för öfriga med endast 2,000 kronor. Till landtmannaskolorna utginge statens bidrag i regel med högst 3,000 kronor för hvarje skola, men med högst 4,000 kronor för sådan skola, som vore belägen inom län, der med statsmedel till samma belopp understödd lägre landtbruksskola ej funnes.

Under det den nuvarande organisationen af dessa för den lägre landtbruksundervisningen afsedda anstalter inom landet i allmänhet visat sig ändamålsenlig, hade densamma, hvad vissa delar af Norrland, nemligen Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län, anginge, befunnits mindre tillfredsställande.

Inom hvart och ett af nämnda tre län vore å vederbörande hushållningssällskap tillhörig egendom sedan lång tid tillbaka inrättad en landtbruksskola, och utginge till en hvar af dessa skolor statsunderstöd med 4,000 kronor årligen. Hvarken inom Vesternorrlands eller Vesterbottens län funnes deremot någon landtmannaskola, hvaremot inom Norrbottens län två dylika skolor funnes i verksamhet, den ena sedan år 1898 vid folkhögskolan i Boden och den andra sedan år 1900 vid folkhögskolan i Matarengi. Elevantalet vid den förstnämnda hade i medeltal utgjort 7 och år 1900 uppgått vid den sistnämnda till 9.

Önskvärdheten af en förändrad organisation af de inom ifrågavarande tre län inrättade landtbruksskolorna hade redan länge insetts. Under det nemligen inom öfriga delar af landet någon svårighet i allmänhet icke yppats att vid landtbruksskolorna erhålla lärlingar, hade de med statsmedel understödda landtbruksskolorna inom Vesternorrlands, Vesterbottens

och Norrbottens län sedan ganska lång tid tillbaka, oberoende af de tillfälliga förhållandena å arbetsmarknaden inom landet i sin helhet, icke utan största svårighet kunnat erhålla det bestämda lärlingsantalet fylldt, och det oaktadt af hushållningssällskap och landsting anslagits medel till understöd åt dem, hvilka antoges såsom lärlingar vid dessa skolor. Ej sällan hade vid skolorna måst till lärlingar antagas ynglingar, hvilka ej varit lämpliga för yrket. En gifven följd häraf hade varit, att frukterna af dessa skolors verksamhet ej motsvarat de uppofringar, staten och vederbörande i orten gjort för deras upprätthållande.

Sedan landtbruksstyrelsen på grund af sistberörda förhållande uti skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 12 september 1900 — jemte meddelande, att styrelsen beslutit att inför sig sammankalla nödigt antal i landtbruksundervisningsfrågor och med förhållandena inom sistnämnda tre län förtrogna personer för att med styrelsen öfverlägga angående förberörda angelägenhet samt, om öfverläggningarna dertill skulle gifva anledning, uppgöra förslag till särskilda bestämmelser angående landtbruksskolorna inom dessa län — hemställt, att de personer, som blefve af landtbruksstyrelsen till ifrågavarande möte kallade, finge åtnjuta ersättning för inställelsen enligt angifna grunder, samt Kongl. Maj:t genom bref den 21 september 1900 dertill gifvit samtycke och bestämt grunderna för ersättningen, hade landtbruksstyrelsen den 10 oktober 1900 utfärdat kallelse till förre landtbruksskoleföreståndaren I. Insulander samt föreståndarne för landtbruksskolorna inom Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län att sammanträda med styrelsen för öfverläggningar angående ifrågavarande angelägenhet.

Uti skrifvelse af den 25 sistlidne februari hade nu landtbruksstyrelsen afgifvit förslag till förändrad organisation af ifrågavarande tre skolor; och meddelade landtbruksstyrelsen dervid till en början, att förenämnda af styrelsen tillkallade personer bekräftat ofvan antydda förhållande i afseende å svårigheten för de norrländska landtbruksskolorna att erhålla lämpliga lärlingar samt uttalat sig för behofvet af en omorganisation af dessa skolor i syfte att göra skolorna ettåriga i stället för tvååriga samt att större delen af denna tid skulle egnas åt den teoretiska undervisningen, hvilken borde upptaga tiden från och med den 1 november till omkring den 15 maj, dock att derunder äfven finge fortgå de vanliga turerna i stall och ladugård äfvensom utbildning af lärlingarnes arbetskicklighet i slöjd och smide, hvaremot tiden från och med medlet af maj till den 1 oktober uteslutande skulle användas för lärlingarnes praktiska

utbildning samt oktober månad upptagas af repetitioner i de teoretiska ämnena. De tillkallade sakkunnige hade emellertid ansett nödigt, att, då ifrågavarande skolor icke skulle enligt förslaget kunna tillgodogöra sig lärlingarnes arbete i samma omfattning som hittills, för genomförande af förslaget nuvarande anslag till skolorna ökades med 2,000 kronor för hvarje skola, hvilket, enär icke antagligt vore, att de sålunda erforderliga ytterligare medlen kunde erhållas inom de särskilda orterna, ansetts med nödvändighet föranleda, att statsanslaget för skolorna höjdes med nämnda belopp eller från 4,000 kronor till 6,000 kronor.

Öfver de sålunda angifna hufvudgrunderna för ifrågavarande skolors omorganisation hade landtbruksstyrelsen hört hushållningssällskapens förvaltningsutskott inom de län, der skolorna vore belägna, och hade bemälda utskott uti till landtbruksstyrelsen ingifna, styrelsens skrivelse bifogade yttranden förklarat sig godkänna förslaget i alla hufvudsakliga delar samt uttalat sig, äfven de, för en höjning af statsanslaget till skolorna, på sätt föreslaget blifvit.

För egen del hade landtbruksstyrelsen anført, att den omständigheten, att landtbruksskolorna inom ifrågavarande landsdelar ansetts böra förändras i den rigtningen, att den praktiska undervisningen komme att inskränkas och erhålla mindre omfattning än vid öfriga landtbruksskolor, möjligen skulle kunna gifva anledning till den föreställningen, att de kunde förändras till landtmannaskolor med uteslutande teoretisk undervisning. Enligt landtbruksstyrelsens åsigt, som delats af de tillkallade sakkunnige, låte emellertid detta sig icke lämpligen göra. Det norrländska landtbruket bedrefves visserligen under enklare förhållanden än landtbruket inom mellersta och södra Sverige, i det att egendomarne i allmänhet vore mindre och hufvudsaklig vikt lades på ängsskötseln samt den deraf betingade boskapskötseln och mejeridriften. Om således ett betydligt mindre antal arbetsförmän erfordrades i Norrland än i öfriga delar af Sverige samt icke samma praktiska utbildning uti ett mera utveckladt landtbruks alla detaljer kräfdes af de norrländska landtmännen som af landtmännen inom det öfriga landet, vore det dock för höjandet af det norrländska landtbruket af största betydelse, att de unge män, som skulle egna sig åt jordbruksnäringen, finge tillfälle att under sin utbildning icke blott se, huru ett norrländskt jordbruk borde skötas, utan äfven genom deltagandet i arbetet vid ett sådant lära sig att väl utföra alla de göromål, som verkligen fordrades af den praktiske landtmannen inom Norrland.

Af dessa skäl funne landtbruksstyrelsen det nödvändigt, att vid ifrågavarande skolor äfven praktisk undervisning meddelades, men af det norrländska landtbrukets nyss angifna allmänna karakter följde, att den praktiska undervisningen vid skolorna kunde utan skada mera inskränkas, än hvad fallet vore vid öfriga landtbruksskolor, så att den icke komme att upptaga längre tid, än hvad i ofvan sagda förslag angifvits. Härvid syntes dock böra erinras, att, hvad slöjd och smide anginge, dessa inom ifrågavarande glest bebodda trakter, der landtmannen i allmänhet i afseende å sagda grenar af handtverk icke kunde påräkna biträde af närboende yrkesmän, måste ega en mycket stor betydelse, på samma gång de under de långa vinterqvällarne erbjöde en lämplig sysselsättning, som kunde bereda ett väl behöfligt tillskott i inkomsten. Häraf betingades emellertid nödvändigheten, att vid skolorna särskild vigt lades å dessa grenar af arbetskicklighet.

Under förutsättning, att skolorna blefve på detta sätt omorganiserade, ansåge landtbruksstyrelsen, i likhet med de tillkallade sakkunnige, att svårighet icke vidare skulle möta att erhålla lärlingar vid skolorna. Hufvudsakliga anledningen dertill, att antalet inträdessökande till skolorna betydligt minskats oaktadt de fördelar, som erbjudits lärlingarne vid desamma, hade varit, att ynglingar vid den åldern, att de kunde erhålla inträde vid skolorna, funnit det icke vara med sin fördel öfverensstämmande att offra så lång tid som tvenne år till inhemtande af färdigheter, hvilka de antingen ansett sig förut åtminstone delvis ega eller för hvilka de trott sig icke inom sina hemorter kunna erhålla någon användning. För en på lämpligt sätt afvägd teoretisk undervisning samt inhemtande af den praktiska utbildning, som kunde vara för det norrländska landtbruket erforderlig, borde deremot kunna påräknas tillräckligt intresse inom de kretsar, hvarom nu vore fråga, för att skolorna skulle kunna förses med verkligt lämpliga lärlingar och icke behöfva hålla till godo med sådana, hvilka efter afslutad kurs icke komme att blifva till önskelig nytta för dessa traktors jordbruk.

Den åsigt, som uttalats af de tillkallade sakkunnige och delats äfven af hushållningssällskapens förvaltningsutskott, att, om en sådan organisation som den tilltänkta genomfördes, anslaget till skolorna måste ökas, funne landtbruksstyrelsen förtjent af det största beaktande. Då under tiden från och med den 1 november till medlet af maj månad lärlingarnes arbetskraft icke skulle enligt förslaget kunna tagas i anspråk för annat än de vanliga turerna i stall och ladugård, vore det tydligt, att på detta

sätt en afsevärd minskning skulle komma att ske i den ersättning för skolans upprätthållande, som bestode i det kostnadsfria användandet af lärlingarnes arbetskraft. Det till skolorna af statsmedel utgående årliga anslaget hade vanligen beräknats utgöra ersättning för den teoretiska undervisning, som kommit lärlingarne till godo, samt för undervisningsmateriel, medan åter lärlingarnes arbete skulle utgöra godtgörelse för deras kost och logis m. m. Den förlust, som genom det sålunda minskade arbetet skulle tillskyndas skolan, hade de tillkallade föreståndarne för skolorna beräknat till i medeltal 2,000 kronor för år, en beräkning, emot hvilken landtbruksstyrelsen icke hade något att erinra, och då härtill komme, att, om den teoretiska undervisningen skulle meddelas under ett år, densamma måste bedrivas med större intensitet och således medföra ökad kostnad samt äfven slöjdundervisningen komme att enligt förslaget ställa sig dyrare, syntes statsanslagets höjning till 6,000 kronor för hvarje skola icke kunna anses oskäligen, helst hushållningssällskapens bidrag till skolornas upprätthållande genom upplåtande af egendom för skolorna med derå uppförda byggnader, inventarier till egendomens brukande samt stipendier åt lärlingarne redan uppginge till det ganska afsevärda beloppet af 3,000 kronor för hvarje skola och det sålunda icke kunde med fog ifrågasättas, att sällskapen skulle i högre grad än hittills bidraga till betäckande af kostnaderna för skolorna.

Då den omorganisation af vissa landtbruksskolor, som i det föregående blifvit ifrågasatt, kunde genomföras utan att nu gällande grunder för dylika skolor i väsentlig mån rubbades, syntes, om förslaget genomfördes, något särskildt nytt reglemente för ifrågavarande skolor icke behöfva utfärdas, utan endast förklarande i sammanhang med beviljandet af det högre understödet till skolorna af Kongl. Maj:t meddelas derom, att de nya af landtbruksstyrelsen föreslagna grunderna för skolorna skulle vid desamma tillämpas, men att i öfrigt det af Kongl. Maj:t fastställda reglemente för de med statsmedel understödda landtbruksskolor skulle i tillämpliga delar lända till efter rättelse för ifrågavarande skolor.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hade landtbruksstyrelsen hemställt, att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition med förslag, att Riksdagen måtte för genomförande af den i det föregående omförmälda omorganisation af de med statsmedel understödda landtbruksskolorna i Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län höja det för en hvar af dessa skolor nu utgående anslag, 4,000 kronor, med 2,000 kronor eller till 6,000 kronor.

För egen del har departementschefen anført, att af de på landtbruksundervisningens område sakkunnige redan länge insetts, att den åt våra landtbruksskolor gifna organisation icke rätt väl lämpade sig för de norrländska förhållandena. Så länge emellertid det uti reglementet för nämnda skolor stadgade antal frilärningar kunnat, om ock med svårighet och genom ej obetydliga uppoffringar från hushållningssällskaps och landstings sida, vid de norrländska landtbruksskolorna fyllas samt några väsentliga anmärkningar emot det sätt, på hvilket dessa skolor fyllt sin uppgift, icke med fog kunnat framställas, hade från statens sida anledning naturligen saknats att ingripa i syfte att genomföra en förändrad organisation af samma skolor. Resultaten af landtbruksskolornas inom ifrågakommande tre län verksamhet under de senare åren vore dock af sådan beskaffenhet, att frågan om deras omorganisering nu icke syntes kunna utan men uppskjutas. De allt jemt stegrade svårigheterna att för dem förvärfva stadgadt antal lärningar hade nemligen vållat, att i tilltagande grad dertill måst antagas ynglingar, hvilka icke varit till jordbrukare lämpliga. Följden häraf hade ock blifvit, att af dem, som på senare tiden genomgått dessa skolor, endast ett fåtal sedermera egnat sig åt jordbruksnäringsen. De mera begåfvade hade öfvergått till handeln eller sökt anställning som förmän vid sågverksindustrien, men de flesta vore sannolikt de, som rekryterat daglönarnes klass. De stora uppoffringar, som under årens lopp gjorts från såväl statens som vederbörandes i orten sida för att uppehålla dessa skolor i syfte att derigenom främja det norrländska jordbruket, hade sålunda icke medfört sådana resultat, som man kunnat ega anledning hoppas. Att med dessa erfarenheter för ögonen låta verksamheten vid skolorna fortgå på samma sätt som hittills, ansåge departementschefen icke böra ifrågakomma. Lika litet åter syntes kunna ifrågasättas, att vare sig denna verksamhet skulle upphöra eller skolorna förändras till landtmannaskolor.

Då nemligen jordbruket i Norrland år efter år, i den mån nya industrigrenar der tillskapades, hvilka droge till sig stora arbetsskaror, intoge allt större och större betydelse i och för anskaffandet åt den tilltagande befolkningen af lifsförmödenheter, framför allt produkter af boskapskötseln och mejerihandteringen, men detta jordbruk för närvarande ovedersägligen befunne sig på en ganska låg ståndpunkt, ansåge departementschefen det vara statsmagternas oafvisliga pligt att med alla till buds stående medel söka höja detsamma. Bland dessa medel vore otvifvelaktigt upprätthållandet af ändamålsenligt inrättade undervisningsanstalter

ett af de mest betydelsefulla. Att uti ifrågavarande orter, der föga tillfälle gäfves för dem, som ville egna sig åt jordbruket, att å väl skötta gårdar inhemta de praktiska kunskaper, som vore för dem nödvändiga för att de skulle fullt förstå den teoretiska undervisningen, uteslutande anordna undervisningsanstalter med teoretisk utbildning till hufvudändamål, såsom förhållandet vore med landtmannaskolorna, vore enligt departementschefens åsigt icke lämpligt. I likhet med landtbruksstyrelsen och de af denna styrelse tillkallade sakkunnige ansåge han därför ock, att de nuvarande landtbruksskolorna borde med i viss mån förändrad organisation bibehållas, samt att vid dem fortfarande borde meddelas såväl praktisk som teoretisk undervisning.

Vid omorganiserandet af dessa skolor vore det förnämligast af vigt att tillse, det de blefve så anordnade, att de unge män, som hade för afsigt att verkligen egna sig åt jordens skötsel, gerna der sökte inträde; och då, hvad Norrland anginge, tillfällena för dem, som genomgått landtbruksskola, att vinna anställning såsom rättare eller befallningsmän i anseende till det ringa antal större jordbruk, som i dessa trakter finnes, icke vore synnerligen många, borde härvid afseende fästas å önskvärdheten derå, att sådana ynglingar, hvilka behöfde utbilda sig för skötandet af egna eller anhörigas jordbruk, såsom hemmansegaresöner med flere, funne med sin fördel förenligt att tillgodogöra sig undervisningen vid landtbruksskolorna.

Om emellertid, såsom föreslaget blifvit, kursen vid skolorna utan minskning i omfattning af den teoretiska undervisningen inskränktes till att blifva ettårig, ansåge departementschefen, att största svårigheten att för dem erhålla erforderliga antal lämpliga lärlingar undanröjdes.

Vid sådant förhållande och då han icke heller hade något att erinra mot öfriga af landtbruksstyrelsen ifrågasatta ändringar af ifrågavarande skolors nuvarande organisation, funne han sig böra till alla delar biträda styrelsens i detta afseende framställda förslag.

Genomförandet af den utaf departementschefen sålunda förordade omorganisationen af landtbruksskolorna uti omförmälda tre län kräfde emellertid, på sätt landtbruksstyrelsen framhållit, med nödvändighet ökning af de till skolorna utgående anslag; och då, med hänsyn till de betydande belopp, hushållningssällskap och landsting inom ifrågavarande län redan årligen offrade på uppehållet af dessa skolor, några ytterligare bidrag från deras sida icke, i betraktande särskildt deraf, att inom öfriga län icke några nämnvärda bidrag för landtbruksskolorna tillskötes inom veder-

börande orter, syntes kunna skäligen ifrågasättas, ansåge han, att staten borde lemna det tillskott, som för ändamålet erfordrades.

Innan några års erfarenhet om verkningarna af den nya organisationen vunnits, borde emellertid icke härför af Riksdagen äskas anslag för mera än ett år i sänder.

På grund af hvad departementschefen sålunda anfört och då han icke hade något att erinra mot den föreslagna höjningen i anslagen med 2,000 kronor för hvarje skola, hemställde han, att Kongl. Maj:t måtte hos Riksdagen göra den framställning, förevarande proposition innefattar.

Ehuruväl något fullständigare utredning i förevarande ärende än den, som nu föreligger, syntes utskottet hafva varit önskelig, har utskottet dock icke velat motsätta sig det i omförmälda proposition framställda förslag, då utskottet funnit omorganisationen af förenämnda skolor till ettårig kurs vara välbetänkt och därför icke ansett sig böra föranleda uppskof med dess genomförande. Dervid har utskottet dock velat uttala den mening, att, derest förnyad framställning till Riksdagen i samma sak må ifrågakomma, någon fullständigare utredning synes böra förebringas, särskildt i afseende å beräkningen af den ökade kostnad, som föranledes af skolornas förändrade organisation, samt huruvida större bidrag till ändamålet må kunna från länen förväntas.

Utskottet hemställer alltså,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 23 april 1901.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.
